

Mirosława Marciniak¹
Zakład Analizy Systemowej
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny
Szczecin

Analiza i ocena zmian w polskiej gospodarce rybnej po akcesji do Unii Europejskiej

Analysis and assessment of changes in the Polish fish economy after accession to the European Union

Synopsis. W artykule ukazano zmiany, jakie nastąpiły w polskiej gospodarce rybnej po akcesji do Unii Europejskiej. Omówione zostały takie problemy, jak dostosowanie administracji rybackiej do wymagań UE, redukcja zdolności połowowej floty, rentowność rybołówstwa bałtyckiego, rozwój przetwórstwa rybnego i zmiany na rynku rybnym. Na podstawie wyników badań stwierdzono, że przyszłość polskiej gospodarki rybnej zależy od rozwoju rybołówstwa dalekomorskiego i przetwórstwa rybnego.

Słowa kluczowe: gospodarka rybna, zarządzanie rybołówstwem, redukcja zdolności połowowej, przetwórstwo rybne, analiza ekonomiczna

Abstract. The paper is showing changes which followed the Polish accession to the European Union in the Polish fish economy. Such problems are described as adjusting of fishery administration to the Union requirements, reduction of fishing capacity, profitability of fishery, development of fish processing industry and changes in the fish market. Based on research results is a conclusion that the future of Polish fish economy depends on development of the deep-sea fishery and the fish industry.

Key words: fish economy, management of fishery, reduction of fishing capacity, fish industry, economic analysis

Wstęp

Na gospodarke rybna istotny wpływ mają takie czynniki, jak dostępność do surowca rybnego, potencjał floty rybackiej i przemysłu rybnego oraz organizacja rynku rybnego i administracja rybacka. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wywołało zmiany we wszystkich wymienionych elementach systemu zarządzania gospodarką rybna, głównie dzięki wprowadzeniu zasad Wspólnej Polityki Rybackiej (WPR), obowiązujących wszystkie kraje członkowskie. Od dnia akcesji do Unii Europejskiej Polska została zobligowana do przestrzegania zasad Wspólnej Polityki Rybackiej, która obejmuje swoim zasięgiem nie tylko sprawy związane z rybołówstwem, ale również akwakulturę, przetwórstwo rybne oraz handel produktami rybnymi. Głównym celem WPR jest osiągnięcie zrównoważonej eksploatacji łowisk i stabilizacja rynku rybnego, stąd główne jej elementy regulują takie dziedziny, jak dostęp do łowisk i ochrona żywych zasobów morza, polityka i organizacja rynku, polityka strukturalna i pomoc dla rybołówstwa, polityka zewnętrzna i zasady handlu z państwami trzecimi. Gwarancją wieloletniego

¹ Dr, e-mail: mirosława.marciniak@zut.edu.pl

finansowania działań, skupionych na priorytetach WPR, są unijne instrumenty finansowe. W latach 2004-2006 na potrzeby gospodarki rybnej dostępny był Finansowy Instrument Sterowania Rybołówstwem (ang. Financial Instrument for Fisheries Guidance, FIFG), a od 2007 roku uruchomiono Europejski Fundusz Rybołówstwa (ang. European Fisheries Fund, EFG). Polska po przystąpieniu do Unii Europejskiej uzyskała dostęp do tych instrumentów wsparcia i przy ich pomocy dokonała istotnych zmian w obszarze gospodarki rybnej. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zakresu, skali, dynamiki i skutków tych zmian dla polskiej gospodarki rybnej, ze szczególnym uwzględnieniem sektora rybołówstwa morskiego.

Materiał i metody

Materiał badawczy stanowiły akty normatywne krajowe i unijne (ustawy, rozporządzenia), dane statystyczne GUS o gospodarce morskiej, dane Morskiego Instytutu Rybackiego (MIR) w Gdyni dotyczące wyników gospodarki rybnej, sprawozdania i dane wewnętrzne Departamentu Rybołówstwa (Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi) oraz informacje z czasopism branżowych (Wiadomości Rybackie) i źródła internetowe.

W pracy badawczej posłużono się metodą analizy porównawczej i klasycznymi metodami wnioskowania. W analizie danych zastosowano metody statystyki opisowej i metodę faktograficzną, natomiast do oceny badanych zjawisk metodę dedukcji.

Uwarunkowania prawne i techniczno-organizacyjne

W gospodarce rybnej można wyróżnić dwie podstawowe sfery: materialną i regulacyjną. W sferze materialnej największą rolę odgrywają uwarunkowania naturalne, które są związane z możliwościami biologicznymi zasobów rybnych i potrzebami społecznymi (popyt na ryby i produkty rybne). Do sfery regulacyjnej zalicza się uwarunkowania, wynikające z aktów prawnych (ustaw, rozporządzeń) oraz działań organizacyjno-technicznych skierowanych na podmioty gospodarcze tego sektora.

W grupie uwarunkowań prawnych i ekonomicznych mogą wystąpić oddziaływania w formie bodźców, którymi są np. poziom i struktura cen czy subwencje, lub w formie ograniczeń, którymi są np. prawo dostępu do łowisk, system podatkowo-kredytowy, czy poziom kursu walutowego. Uwarunkowania przyrodniczo-geograficzne w naturalny sposób oddziałują na gospodarkę rybną poprzez wpływ na rybołówstwo morskie. Występują one w postaci bodźców, którymi są np. wydajności biologiczne, lub w postaci ograniczeń, którymi są np. zbyt duże odległości od łowisk czy niekorzystne warunki naturalne połowów. Uwarunkowania techniczno-organizacyjne, w odróżnieniu od poprzednich, pozostają w dużej mierze w gestii przedsiębiorców prowadzących działalność w obszarze gospodarki rybnej [Zieziula 2001].

W Polsce zasady prowadzenia działalności rybackiej określa ustawa o rybołówstwie z dnia 19 lutego 2004 roku przyjęta przez polski parlament jeszcze przed akcesją do Unii Europejskiej [Ustawa... 2004B]. W myśl tej ustawy (art. 50) organami administracyjnymi rybołówstwa morskiego w Polsce są Minister Rolnictwa (Departament ds. Rybołówstwa) oraz okręgowe inspektoraty rybołówstwa morskiego (OIRM) w Szczecinie, Słupsku i

Gdyni. Organizację OIRM określa statut nadany w drodze rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW). Artykuł 56 wymienionej ustawy nakazuje organom administracyjnym rybołówstwa morskiego współdziałanie z innymi organami państwowymi takimi jak Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Inspekcja Celna, Inspekcja Weterynaryjna, Państwowa Straż Rybacka, Policja, Straż Graniczna, terenowe organy administracji morskiej (m.in. urzędy morskie).

Do prowadzenia połowów ryb na wodach terytorialnych i wewnętrznych Polski wymagane jest zezwolenie połowowe wydawane przez MRiRW, różne dla różnych typów rybołówstwa (licencja połowowa, specjalne zezwolenie połowowe, tzn. indywidualne kwoty połowowe na określone gatunki ryb, pozwolenie na połowy w celach naukowo-badawczych i sportowe zezwolenia połowowe). Regulacje dotyczące połowów ryb na morzu terytorialnym i w polskiej wyłącznej strefie ekonomicznej (do 3 mil morskich od linii brzegowej) zawierają szczegółowe warunki wykonywania rybołówstwa morskiego i obejmują następujące regulacje: wymiary i okresy ochronne organizmów morskich, rodzaj i ilość narzędzi połowowych oraz ich konstrukcja, wielkość dopuszczalnego przyłowu, sposób prowadzenia połowów, sposób oznakowania narzędzi połowowych używanych w połowach w strefie 3 mil morskich od linii brzegu (art. 31 ustawy).

Ustawa określa również sposób raportowania połowów w zależności od długości całkowitej statku rybackiego. Dla jednostek połowowych długości powyżej 10 m wprowadza obowiązek prowadzenia *dziennika połowowego* (art. 38-41), w którym w cyklu dziennym rejestrowane są dane o przeprowadzonych operacjach połowowych, a w szczególności: efekty połowów, przyłów (dla połowów ukierunkowanych), ilość organizmów morskich danego gatunku wyrzuconych za burłę, liczba operacji, czas połowów, ilość i rodzaj użytych narzędzi połowowych. W ciągu 48 godzin od zakończenia połowów oryginalne strony dziennika należy dostarczyć do Okręgowego Inspektoratu Rybołówstwa Morskiego. Integralną częścią dziennika połowowego jest *deklaracja wyładunkowo-przeładunkowa*, która również jest dostarczana do OIRM (art. 43). W przypadku rejsów połowowych dłuższych niż 15 dni, kapitan statku jest zobowiązany przekazać informacje wpisane do deklaracji drogą radiową lub za pośrednictwem poczty elektronicznej.

Armatorzy statków rybackich od długości całkowitej mniejszej od 10 m sporządzają miesięczny *raport połowowy* (art. 42), w którym rejestrowane są takie dane jak ilość i gatunek złowionych ryb, rejon połowów, rodzaj i liczba użytych narzędzi połowowych, czas trwania połowów, data i godzina wyładunków ryb w porcie. Wpis do raportu powinien być dokonany każdorazowo po powrocie z łowiska przed upływem 24 h. Raport miesięczny należy dostarczyć do OIRM do 5-tego każdego następnego miesiąca. W ustawie jest opisany jeszcze jeden dokument, tzw. *dokument przewozowy*, który wystawia armator statku rybackiego przewoźnikowi, jeżeli transport produktów rybołówstwa od miejsca wyładunku ze statku do miejsca pierwszej sprzedaży przekracza 20 km (art. 45).

Dokumenty ewidencjonujące obrót produktami rybołówstwa i innymi organizmami morskimi określa ustawa o organizacji rynku rybnego i pomocy finansowej w gospodarce rybnej z dnia 22 stycznia 2004 roku [Ustawa... 2004A]. Armator statku rybackiego jest zobowiązany wystawić skupującemu *Dokument Pierwszej Sprzedaży*, a jego kopię dostarczyć do OIRM (art. 5), przy czym skupu produktów rybołówstwa mogą dokonywać tylko podmioty gospodarcze wpisane do „Rejestru przedsiębiorców skupujących produkty rybołówstwa”, prowadzonego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W chwili obecnej na rejestracji pierwszej sprzedaży kończy się proces monitorowania produktów

rybołówstwa. Jednak już wkrótce, dzięki wprowadzeniu systemu identyfikowalności, informacja o pochodzeniu surowca rybnego zostanie przeniesiona do kolejnych ogniw łańcucha logistycznego, by ostatecznie dotrzeć do konsumenta.

Wejście Polski do Unii Europejskiej zobowiązało Polskę nie tylko do przestrzegania zasad Wspólnej Polityki Rybackiej, ale również do zbierania informacji niezbędnych do jej realizacji, w tym danych ekonomicznych. Zakres gromadzonych informacji wynika bezpośrednio z wymagań określonych przez przepisy unijne (CR 1543/2000/UE) i dotyczy takich zagadnień, jak monitoring zdolności połowowej i nakładu połowowego (liczba statków, liczba dni połowowych), wielkość i wartość wyładunków ryb w poszczególnych segmentach floty, przychody i koszty działalności gospodarczej przedsiębiorstw połowowych i przetwórstwa rybnego, struktura zatrudnienia, inwestycje itp. Tego typu informacje są zbierane we wszystkich krajach członkowskich UE w celu właściwego zarządzania flotą rybacką oraz w celu oceny skutków ekonomicznych i społecznych wprowadzanych w ramach WPR środków ochrony stad ryb i skutków restrukturyzacji floty [Karnicki 2004]. W zakresie gromadzenia i przetwarzania danych o działalności połowowej administrację rybacką wspiera informatyczny Zintegrowany System Informacji Rybołówstwa Morskiego (ang. Sea Fishery Information System, SFIS), opracowany przez firmę „Com-Arch” z Poznania na zlecenie Departamentu Rybołówstwa Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach programu PL 0003.08 „Administracja rybacka”. Koszt wykonania i wdrożenia systemu wyniósł 1 208 493 Euro i był sfinansowany z funduszu PHARE [Informacja o wynikach... 2004]. SFIS ma budowę modułową. Integracja między modułami odbywa się poprzez współdzielone struktury danych oraz interfejsy wymiany danych oparte o linki bazodanowe założone między serwerami bazy danych. W skład systemu wchodzi następujące moduły: Rejestr Statków, system Monitoringu Satelitarnego Statków, system Zarządzania Kwotami Połowowymi oraz moduł Statystyczno-raportujący [Mizgajski 2004]. Przy pomocy systemu obsługiwane są takie procesy, jak rejestracja statku, wydawanie licencji i zezwoleń połowowych, monitorowanie ruchu statków oraz rejestrowanie i rozliczanie połowów.

Do momentu wejścia Polski do Unii informacje dotyczące ekonomiki połowów zbierane były w szczerkowym zakresie w ramach projektów naukowych finansowanych przez Komitet Badań Naukowych. Baza danych SFIS zawiera tylko część danych wymaganych przez UE, ponieważ brakuje w niej przede wszystkim informacji na temat kosztów, przychodów, źródeł finansowania działalności połowowej oraz wyników przetwórstwa rybnego. W związku z tym, na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 kwietnia 2004 roku, został uruchomiony Narodowy Program Zbierania Danych Rybackich, a na koordynatora tego programu został wyznaczony Morski Instytut Rybacki w Gdyni [Pieńkowska 2004].

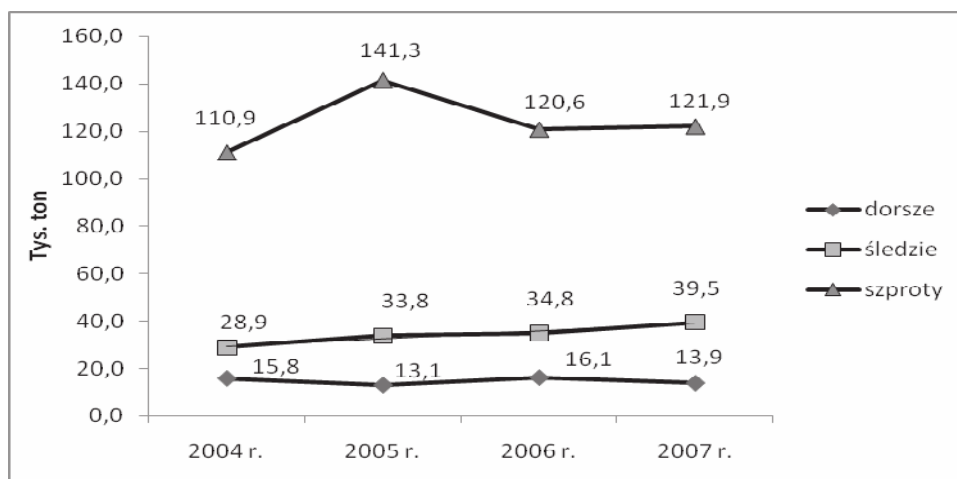
Dostosowanie potencjału floty do zasobów rybnych

Polskie rybołówstwo dzieli się na dwa podstawowe sektory: rybołówstwo bałtyckie i rybołówstwo dalekomorskie. Flota dalekomorska obejmuje statki rybackie o długości większej niż 40 m, tj. trawlerzy przetwórcze, operujące wyłącznie na wodach poza Morzem Bałtyckim. Natomiast flota bałtycka składa się z kutrów i łodzi rybackich. Przyjmuje się, że kutrem jest statek o długości równej lub większej od 15 m; mniejsza jednostka rybacka jest łodzią. Potencjał floty rybackiej mierzony jest za pomocą zdolności połowowej (wielkości

nakładu połowowego), którą według zaleceń KE oblicza się na podstawie wielkości statku (długości całkowitej jednostki), tonażu i mocy silników.

Przed akcesją polska flota dalekomorska należała głównie do sektora publicznego, jednakże z braku możliwości prowadzenia opłacalnej eksploatacji, w ciągu kilku lat uległa ona prawie całkowitej likwidacji. W latach 90. zbankrutowały spółki Odra i Gryf, które łowiły na rosyjskich wodach Morza Barentsa i Ochockiego. Pod koniec 2007 roku Polska dysponowała jedynie czterema trawlerami do połowów dalekomorskich. Trzy z nich należały do państwowej spółki Dalekomorska Kompania Połowowa „Dalmor”, a jeden do Północnoatlantyckiej Organizacji Producentów (PAOP) [Styczek 2008].

Najważniejszym problemem występującym w rybołówstwie bałtyckim jest zjawisko przełowienia łowisk, wynikające ze stosowania nadmiernego nakładu połowowego ukierunkowanego na określone gatunki ryb. Na Morzu Bałtyckim podstawowymi gatunkami ryb odławianymi przez rybaków są dorsz, łosoś, śledź, szprot, stornia i troć. Wszystkie wymienione gatunki ryb objęte są regulacją kwotową, obowiązującą tzw. całkowite dopuszczalne połowy (ang. Total Allowed Catch, TAC), przy czym wielkość ta ustalana jest corocznie na podstawie ekspertyz naukowych Międzynarodowej Rady Badań Morza i zaleceń Rybackiego Komitetu Naukowego, Technicznego i Ekonomicznego [Karnicki 2008]. Na rysunku 1 przedstawiono wielkości kwot TAC dla ryb dominujących w strukturze polskich połowów.

Rys.1. Kwoty TAC dla Polski w latach 2004-2007

Fig.1. TAC quotas for Poland in years 2004-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej.

Z przedstawionych danych wynika, że tylko w przypadku dorszy kwota TAC zmalała w 2007 roku (o około 2 tys. ton), natomiast dla innych gatunków ryb wzrosła o około 5 tys. ton. W 2007 roku w strukturze gatunkowej połowów bałtyckich dominowały szproty (55,8%) i śledzie (20,5%), natomiast udział dorszy i storni utrzymywał się na poziomie około 10%. W stosunku do 2004 roku połowy szprotów spadły o 37,3 tys. ton (39%), śledzi o 3,3 tys. ton (12%) i dorszy (oficjalnie raportowanych) o 4,8 tys. ton (29%). Przyczynami spadku połowów szprotów i śledzi, poza redukcją floty, były słaby popyt i zbyt niskie ceny

zbytu. W przypadku dorsza oficjalne dane świadczą o niewykorzystaniu dostępnych limitów połowowych, natomiast w rzeczywistości kwoty te były znacznie przekraczane. Rybackie kontrole unijne przeprowadzone w 2007 roku na polskich kutrach i w portach rybackich ujawniły, że znaczne ilości dorsza nie zostały odnotowane w dziennikach połowowych. W opinii Komisji Europejskiej polscy rybacy już w pierwszym kwartale 2007 roku przekroczyli o 8 tys. ton przyznany Polsce limit połowowy. Skutkiem tego było wprowadzenie zakazu połowów dorsza od dnia 12 lipca do końca roku oraz potrącanie przez kolejne trzy lata 800 ton z kwoty TAC przydzielanej Polsce na dany rok połowowy [Rozporządzenie 2008].

Aby osiągnąć trwałą równowagę pomiędzy zdolnością połowową a zasobami rybnymi, w 2004 roku rozpoczęto wdrażanie programu restrukturyzacji floty w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb i produktów rybnych na lata 2004-2006” (SPO Ryby), współfinansowanego z funduszu FIFG. W ramach programu redukcji floty rybackiej (z pomocą publiczną) od 1 maja 2004 roku do końca 2007 roku całkowita zdolność połowowa polskiej floty zmniejszyła się w zakresie tonażu o 41,4 % (19 581,26 GT) i mocy silników statków o 37,8 % (57126,98 kW)². Pod koniec grudnia 2007 roku bałtycka flota rybacka liczyła 866 jednostek o łącznym tonażu 21.2 tys. GT i mocy 86.6 tys. kW. Wykreślonych z rejestru i wycofanych z eksploatacji zostało 406 jednostek rybackich, co stanowi 31,7% liczebności floty rybackiej zarejestrowanej w dniu 1 maja 2004 roku [Sprawozdanie... 2007]. Armatorom zlikwidowanych jednostek rybackich wypłacono łącznie odszkodowanie w wysokości 326.978.348,92 PLN.

W zarządzaniu zdolnością połowową istotne jest również oszacowanie wpływu redukcji floty na stan zasobów rybnych. Ponieważ w Polsce połowy określonych gatunków ryb są limitowane, zatem istotna dla gospodarki rybnej jest skala redukcji zdolności połowowej w odniesieniu do dorszy, śledzi i szprotów (tabela 1).

Tabela 1. Redukcja zdolności połowowej polskich statków rybackich

Table 1. Fishing capacity reduction of Polish fishing fleet

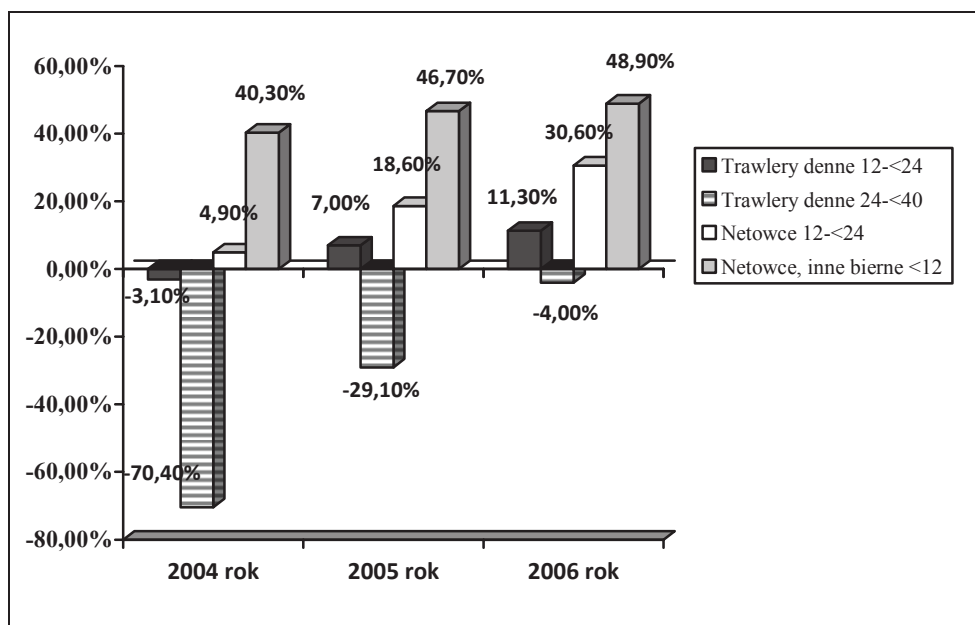
Rodzaj specjalnego pozwolenia połowowego	Rok					
	2005		2006		2007	
	liczba statków	tonaż, GT	liczba statków	tonaż, GT	liczba statków	tonaż, GT
Na dorsza	201	10 039	53	2 351	18	719
Na łososia	30	631	7	92	1	3
Na śledzia i szprota	162	9 720	64	2 259	19	676

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów Departamentu Rybołówstwa.

W badanym okresie liczba specjalnych zezwoleń połowowych zmniejszyła się o 595, w tym najwięcej (o 272) na dorsza, a najmniej na łososia (38). Ponieważ wiele jednostek rybackich posiadało specjalne zezwolenie połowowe zarówno na dorsza, jak i na inne gatunki ryb, toteż trudno było dokładnie oszacować skalę redukcji zdolności połowowej floty. Zakładano jednak, że trwałe wycofanie z rybołówstwa tych statków wpłynie

² Bez uwzględnienia zdolności połowowej trzech statków wprowadzonych do polskiej floty dalekomorskiej.

korzystnie na efektywność ekonomiczną pozostałych, aktywnych jednostek rybackich. I faktycznie, wyniki finansowe przedsiębiorstw połowowych znacznie się poprawiły, co potwierdzają wyniki badań przeprowadzone przez MIR w ramach programu badań statystycznych statystyki publicznej (rysunek 2).

Rys.2. Poziomy rentowności wybranych segmentów bałtyckiej floty rybackiej za lata 2004-2006

Fig.2. Profitability level of selected segments of the Baltic fishing fleet in years 2004-2006

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MIR [Sprawozdanie... 2006; Sprawozdanie... 2007].

Najwyższą rentowność stwierdzono w segmentach statków rybackich stosujących w połowach narzędzia bierne i nety. Tzw. netowce o długości całkowitej do 12 m uzyskały stopę zysku w wysokości 48,9%, a netowce o długości od 12 do 24 m 30,6%. Największa poprawa, w porównaniu z 2004 rokiem, nastąpiła w segmencie trawlerów dennych o długości statków od 24 do 40 m, w którym odnotowano wzrost stopy zysku o 66%, natomiast w segmencie kutrów pelagicznych od 24 do 40 m wyniosła ona 15,6% (wzrost o około 17%).

Analiza zmian w polskiej gospodarce rybnej

Zmiany zachodzące w polskiej gospodarce rybnej najlepiej obrazują wskaźniki ekonomiczne uporządkowane według rodzaju działalności gospodarczej. W tabeli 2 zestawiono dane statystyczne o wynikach połowów, stanie floty rybackiej i zatrudnieniu rybaków. Tabela 3 zawiera informacje dotyczące sektora przetwórstwa rybnego, handlu zagranicznego rybami i produktami rybnymi oraz wielkości dostaw na rynek krajowy. Analizując dane połowowe stwierdzono, że podobnie jak liczebność floty rybackiej malały

również połowy morskie. W porównaniu do 2004 roku zmalały one o blisko 33%, przy czym tendencja spadkowa obserwowana w latach 2005-2006 już się skończyła i od 2007 roku następuje stopniowy wzrost wielkości połowów morskich, w dużym stopniu dzięki zwiększeniu połowów dalekomorskich (wzrost o około 30%).

Tabela 2. Podstawowe wskaźniki polskiego rybołówstwa za lata 2004-2007

Table 2. Basic indices in the Polish fishery in years 2004-2007

Wskaźnik	Rok				Dynamika 2007/2004, %
	2004	2005	2006	2007	
POŁOWY OGÓLEM, tys. ton	173,5	136,3	125,6	133,4	76,89
w tym: dalekomorskie	19,7	12,0	20,7	25,6	129,95
Bałtyckie	153,8	124,3	104,9	107,8	70,09
STAN FLOTY (na koniec roku), liczba statków	1382	975	881	870	62,95
- flota dalekomorska	8	3	4	4	50,00
- flota kutrowa	398	249	220	212	53,27
- flota łodziowa	976	723	657	654	67,01
ZATRUDNIENIE, tys. osób					
- w rybołówstwie dalekomorskim	0,3	0,2	0,2	0,2	66,67
- w rybołówstwie bałtyckim	4,0	3,0	2,7	2,6	65,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Szostak 2007] i [Szostak 2008].

W stosunku do 2004 roku zatrudnienie rybaków zmniejszyło się proporcjonalnie do zmian w liczebności floty, na statkach dalekomorskich o połowę, a w przypadku rybołówstwa bałtyckiego o około 65%. W ramach SPO Ryby *Działania społeczno-ekonomiczne* za utratę pracy (wskutek złomowania statku) lub przejścia na wcześniejszą emeryturę, łącznie do końca 2007 roku wypłacono rybakom kwotę 55 398 743,42 zł.

W analizie gospodarki rybnej nie można pominąć przetwórstwa rybnego oraz handlu rybami i produktami rybnymi. Z danych w tabeli 3 wynika, że sytuacja w przetwórstwie rybnym jest zdecydowanie lepsza niż w rybołówstwie. Świadczą o tym wyniki produkcji, które zarówno ilościowo, jak i wartościowo znacznie wzrosły. W porównaniu do 2004 roku wielkość produkcji przetwórstwa rybnego (bez przetwórstwa na statkach-przetwórnich stosowanych w rybołówstwie dalekomorskim) wzrosła o około 125 tys. ton, natomiast wartość o 1,9 mld zł. Zatrudnienie w tym sektorze nie maleje, a wręcz przeciwnie, tworzone są stale nowe miejsca pracy. Należy sądzić, że dynamiczny rozwój przetwórstwa rybnego nie byłby możliwy bez subwencji unijnych. Przedsiębiorstwa z tej branży doskonale wykorzystały dostępne w SPO Ryby środki finansowe, przeznaczając je na zakup nowych technologii i modernizację zakładów przetwórstwa rybnego. Na koniec 2007 roku w ramach działania 3.4 *Przetwórstwo i rynek rybny* podpisano umowy na kwotę 216 mln zł.

W badanym okresie podaż ryb konsumpcyjnych na rynek krajowy była o 6,7 % większa niż w 2004 roku i wyniosła ponad 454 tys. ton. Wpłynęło na to wyłącznie zwiększenie importu (o około 32%), gdyż dostawy pochodzące z połowów krajowych zmniejszyły się o prawie 25%. Rozwój przetwórstwa rybnego spowodował wzrost importu

ryb i produktów rybnych o 92,8 tys. ton. i eksportu o około 70 tys. ton, tym samym powodując zmniejszenie o połowę ujemnego salda handlowego.

Tabela 3. Wybrane wskaźniki polskiej gospodarki rybnej za lata 2004-2007

Table 3. Selected indices in the Polish fish economy in years 2004-2007

Wskaźnik	Rok				Dynamika 2007/2004, %
	2004	2005	2006	2007	
Wielkość przetwórstwa rybnego na lądzie, tys. ton	292,0	348,2	398,2	416,9	142,77
Wartość przetwórstwa rybnego na lądzie, mln zł	2 600,0	3 300,0	4 000,0	4 500,0	173,08
HANDEL ZAGRANICZNY					
Import, tys. ton	284,4	321,5	352,0	377,2	132,63
Eksport, tys. ton	176,5	207,6	220,9	243,4	137,90
Saldo obrotów, mln USD	-72,3	- 61,1	- 34,6	- 31,2	56,85
RYNEK					
Dostawy rynkowe, tys. ton	204,9	238,2	280,8	298,5	145,68
Spożycie na 1 mieszkańca, kg	5,4	10,9	11,7	12,7	235,19
ZATRUDNIENIE, tys. osób					
- przetwórstwo	12,5	15,9	17,1	16,5	132,00
- handel	6,6	6,3	5,8	5,8	87,88

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Szostak 2007] i [Szostak 2008].

Podsumowanie i wnioski

Rynek rybny jest rynkiem regulowanym, ponieważ podaż większości gatunków ryb zależy przede wszystkim od limitów połowowych i potencjału floty rybackiej. W związku z tym szczególne znaczenie dla polskiego rybołówstwa bałtyckiego mają regulacje Komisji Europejskiej, ustanawiające krajowe TAC na cenne gospodarczo gatunki ryb.

Połowy bałtyckie zmalały o blisko 30%, głównie z powodu niskiej opłacalności połowów szprotów, śledzi i storni, wydłużenia okresów ochronnych dorsza oraz zakazu połowów łososi pławnicami. Istnieje uzasadniona obawa, że skuteczne kontrole oraz egzekwowanie przez Komisję Europejską kar nałożonych za przełowienie dorszy w 2007 roku spowodują, że w następnych latach połowy bałtyckie będą jeszcze mniejsze.

Zgodnie z przyjętymi celami, realizacja Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb” spowodowała znaczne zmniejszenie zdolności połowowej, przyczyniając się do zwiększenia rentowności pozostającej w rybołówstwie floty rybackiej.

Przyszłość gospodarki rybnej w Polsce zależy od rozwoju rybołówstwa dalekomorskiego i przetwórstwa rybnego, które już teraz jest konkurencyjne na Wspólnym Rynku. Niemniej jednak, należy również zadbać o rybołówstwo bałtyckie, głównie ze względu na ludność zamieszkującą tereny nadmorskie, dla której ten rodzaj działalności gospodarczej jest często jedynym źródłem dochodów.

Literatura

- Informacja o realizacji SPO "Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006" dla kraju (stan na dzień 28.12.2007 r.). Departament Rybołówstwa, MRiRW, Warszawa.
- Informacja o wynikach kontroli przygotowania polskiego rybołówstwa morskiego do integracji z Unią Europejską. [2004]. NIK, Delegatura w Szczecinie, Szczecin.
- Karnicki Z. [2004]: Narodowy Program Zbioru Danych Rybackich. *Wiadomości Rybackie* 11-12(124), ss. 14-15.
- Karnicki Z., Horbowy J., Radtke K. [2008]: Dorsz bałtycki – co nas naukowców niepokoi. *Wiadomości Rybackie* 1-2(161), ss. 3-8.
- Mizgajski M., Wiśniewski M. [2004]: Projekt SFIS (PL003.08.02). Comarch, Poznań.
- Pieńkowska B. [2004]: Badania ekonomiczne rybołówstwa i przetwórstwa rybnego po akcesji do Unii Europejskiej. *Wiadomości Rybackie* 11-12(124), ss. 15.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/2008 z dnia 14 kwietnia 2008 r. dotyczące dostosowania kwot, jakie mają być przydzielone Polsce na połowy dorsza w Morzu Bałtyckim (podobszary 25–32, wody WE) w okresie od 2008 r. do 2011 r. [2008].
- Sprawozdanie z badań ekonomicznych rybołówstwa morskiego i przetwórstwa rybnego za 2005 rok przewidzianego w Programie Badań Statystycznych Statystyki Publicznej 2005. [2006]. MIR, Gdynia.
- Sprawozdanie z badań ekonomicznych rybołówstwa morskiego i przetwórstwa rybnego za 2006 rok przewidzianego w Programie Badań Statystycznych Statystyki Publicznej 2006. [2007]. MIR, Gdynia.
- Styczek D. [2008]: Polska chce odbudować flotę dalekomorskich trawlerów. *Dziennik* 21 stycznia 2008 roku.
- Szostak S. [2007]: Wyniki gospodarki rybnej w 2006 roku. [W:] *Morska Gospodarka Rybna w 2006 roku*. MIR, Gdynia.
- Szostak S. [2008]: Wyniki gospodarki rybnej w 2007 roku. [W:] *Morska Gospodarka Rybna w 2007 roku*. MIR, Gdynia.
- Ustawa z dnia 22 stycznia 2004 roku o organizacji rynku rybnego i pomocy finansowej w gospodarce rybnej. [2004A]. *Dz. U.* nr 34, poz. 291.
- Ustawa z dnia 19 lutego 2004 roku o rybołówstwie morskim. [2004B]. *Dz. U.* nr 62, poz. 574.
- Zieziula J. [2001]: Polska gospodarka rybna w okresie transformacji (1990-2001). Teoria i praktyka. MIR, Gdynia, ss. 11.